

Demokrasinin Krizi *

Hüseyin BAL¹

¹ Prof. Dr.,
Artvin Çoruh Üniversitesi
Hopa İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü
huseyin_b@hotmail.com

* Bu çeviri Alain de Benoist, *Démocratie: le problème* (Paris: Le Labyrinthe, 1985) adlı Fransızca eserinin *The Problem of Democracy*, Arktos Media Ltd., (2011), künyesini taşıyan İngilizce çevirisinden Türkçe'ye aktarılmıştır.

Öz

Winston Churchill, diğerleri hariç tutulduğunda, demokrasinin en kötü rejim olduğunu söylemişti. Bu söz, demokrasinin sorunsuz/kusursuz/mükemmel bir siyasal rejim olmadığını ifade eden bir vecizedir. Demokrasinin mükemmel olmaması normaldir çünkü demokrasi beşerî bir siyasal etkinliktir ve beşerî varlık alanında hiçbir şey mükemmel değildir. Nitekim son dönemlerde başta siyasal temsil ve siyasal katılım olmak üzere, demokrasinin önemli problem ve kusurlardan mustarip olduğuna dair literatürde ciddi tartışmalar cereyan etmektedir. Bunlara “kitleleşme yoluyla yabancılaşma” “paranın egemenliği”, “kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesi ve manipülasyonu”, “siyasal yozlaşma”, “seçmenlerin aralarından seçim yapabilecekleri gerçek alternatiflerin yokluğu veya azlığı” ve en önemlisi de “siyasal meşruiyet bunalımı” gibi demokrasinin neden olduğu iddia edilen faktörler de eklendiğinde, demokrasinin ne kadar zor sorunlarla baş etmek zorunda olduğu ortaya çıkmaktadır. Demokrasinin kriz alanları olarak bilinen bu sorun ve aksaklıkların, demokratik siyasî rejime yönelik kitlesel güven ve desteği aşındırdığı ve kitleleri harekete geçirme becerisine sahip popülist-otoriter rejim ve liderlere davetiye çıkardığı iddia edilmektedir. Bu alandaki en yetkin düşünür ve kuramcılardan biri olan Alain de Benoist, bu makalesinde demokratik siyasal rejimlerin krizini çarpıcı bir üslupla ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Demokrasi, Bunalım.

The Problem of Democracy

Abstract

Winston Churchill said that democracy is the worst regime, to the exclusion of all others. This is an aphorism that states democracy is not a smooth/flawless/perfect political regime. It is normal that democracy is not perfect because democracy is a human political activity and nothing is perfect in the realm of human existence. As a matter of fact, there has recently been a serious debate in the literature that democracy suffers from significant problems and flaws, particularly in the areas of political representation and political participation. Add to these the allegedly democracy-induced factors such as “alienation through massification”, “dominance of money”, “misinformation and manipulation of public opinion”, “political corruption”, “absence or scarcity of real alternatives from which voters can choose” and, most importantly, “the crisis of political legitimacy”, and it becomes clear how difficult problems democracy has to deal with. It is argued that these problems and setbacks, known as the crisis areas of democracy, erode mass trust and support for the democratic political regime and invite populist-authoritarian regimes and leaders with the ability to mobilize the masses. In this article, Alain de Benoist, one of the most competent thinkers and theoreticians in this field, presents the crisis of democratic political regimes in a striking style.

Keywords: Politics, Democracy, Crisis

Bu makale Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Atıf/Cite as: Benoist, A. (2024). The Problem of Democracy - Demokrasinin Krizi, (Çev. Bal, H.). Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5(2), 57-67.

Demokrasi diye bir şeyin gerçekten var olup olmadığını söylemek zordur. Demokratik pratiğin demokrasi idealinden ya da teorisinden ne ölçüde farklı olduğunu belirlemek için öncelikle hangi kriterlerden hareket edeceğimiz konusunda anlaşmamız gerekir. Bu da bir dizi soruyu gündeme getirir. Meselâ, beşerî ilişkilerde değişkenlik kural değil midir? Projeler ile onların uygulanması arasında gerekli bir boşluk yok mudur? Bu sorular son derece yerinde sorular olsa da, bugünlerde kamuoyunun büyük bir hayâl kırıklığı dalgasına kapıldığı bir gerçektir. Yani demokrasi hayâl kırıklığı yaratıyor. [1] Peki neden?

Demokratik idealin demokratik pratik tarafından ihanete uğratılması teması, hem demokrasi taraftarları (demokrasinin kusurlarını düzeltmeyi umanlar) hem de düşmanları (demokrasinin ikiyüzlülüğünü ifşâ etmek ya da uygulanamazlığını kanıtlamak isteyenler) arasında uzun zamandan beri tekrarlana gelen bir mevzu olmuştur. Marksistler, liberallerin ‘biçimsel demokrasi’sini eleştirmekte ve onun yerine kendi amaçları doğrultusunda ‘gerçek demokrasi’ olarak gördükleri ekonomik ve sosyal demokrasiyi ikame etmeyi amaçlamaktadırlar. [2] Bununla birlikte, ‘biçimsel demokrasi’ ifadesi devrimci sendikalist Georges Sorel ve yeni muhafazakâr düşünür Arthur Moeller van den Bruck [3] (*biçimsel Demokrasi*) tarafından da aşığılayıcı bir şekilde kullanılmıştır.

Sorel’e göre ‘biçimsel demokrasi’ -yani bugün liberal demokrasi dediğimiz şey- sadece burjuvazinin egemenliğini pekiştirmeye hizmet eder. *The Illusions of Progress* (1908) adlı eserinde Sorel, ‘halk egemenliği, genel irade ve parlamenter temsil dogmalarını’ eleştirir; milletvekillerini ‘halkın onayının kendilerine sınırsız bir güç verdiği lâik piskoposlar’ şeklinde tasvir eder ve son olarak da burjuva demokrasisini ‘tahrip edici içgüdüler’ tarafından yönetilen bir ‘çöküş’ biçimi olmakla itham eder -bu niteleme daha sonra Maurras tarafından da benimsenmiştir-. [4] “Modern demokrasilerimizde” diye yazar Sorel, “neredeyse herkes kendini geçmişten özgür hissediyor, derin bir yurt sevgisinden yoksun ve gelecek nesiller hakkında çok az şey düşünüyor; maddi üretime ciddi bir katılımdan ziyade akıllarının zekâsından gelecek spekülâtif zenginliklerin serabıyla kandırılmışlar ise sadece soylu bir şekilde talih kuşlarının tadını çıkarmayı düşünüyorlar. Onların gerçek yetki alanı, insanların gölge gibi geçip gittiği büyük şehirlerdir; devrimlerle yıkılan eski “sosyal otoritelerin” yerini siyasî komiteler almış, onların torunları geçmişini unutmuş bir ülkeyi terk etmiş ve yerlerini yeni modaya göre yaşayan insanlar almıştır.”[5]

Aristoteles, son tahlilde sadece iki yönetim biçiminin var olduğunu söylemişti: Oligarşi ve demokrasi (diğerleri bunların yalnızca varyasyonları veya sapmalarıdır). Montesquieu, “Bir cumhuriyette halk bir bütün olarak egemen

güce sahipse, bu demokrasidir. Egemen güç halkın bir kısmının elindeyse, buna aristokrasi denir.”[6] diye yazarken, çoğunlukla aynı düşünceyi ifade etmektedir. Bu terimlerle ifade edildiğinde, yukarıdaki alternatif, demokratlar için sadece hayal kırıklığına yol açabilir: Çünkü Robert A. Dahl [7] ve Giovanni Sartori’nin [8] gösterdiği gibi, modern Batı demokrasilerinin tümü seçimli *poliarşilerden* başka bir şey değildir.

Temsilî sistem kendi mantığını işletmektedir. Temsilî demokraside halk, kendi ‘kararlarını’ uygulama görevini seçilmiş siyasetçilere verir. Ancak bu görevlerin çok azı bizzat seçilenler tarafından yerine getirilir: Çünkü onlar da çeşitli görev ve misyonları danışmanlarına, memurlarına ve ‘uzmanlarına’ -yani faaliyetleri halkın oylarına pek de bağlı olmayan bireylere - devrederler. Ayrıca, siyasî iktidar diğer iktidar biçimleri arasında yalnızca bir tanesidir. Toplumdaki güç aynı zamanda ekonomik organlar, kültürel kurumlar, finans grupları, medya vb. tarafından da kullanılmaktadır ve bu kurumların başında bulunan, *etki ve karar alma* açısından gerçek iktidara sahip kişiler de hiçbir zaman seçimle işbaşına gelmez. Aynı şekilde, toplum üzerinde daha da doğrudan bir etkiye sahip olan memurlar da önemli bir güce sahiptirler: Fransız siyasî sınıfında hükümet görevlilerinin oranı sürekli olarak artmıştır (1973’te Ulusal Meclis’te yüzde 31 iken 1981’de yüzde 53,15’e yükselmiştir). O halde genel olarak seçimler, bir tür iktidara sahip olanların sadece çok küçük bir kısmını ilgilendirmektedir. Liberal demokrasilerde atanmışların gücü, seçilmişlerin gücünden çok daha fazladır.

Siyasette hayatî bir rol oynayan siyasal partiler bile hayli antidemokratik bir biçimde faaliyet icra etmektedirler. Robert Michels daha 1910 yılında siyasî partiler üzerine yaptığı derinlemesine bir araştırmaya dayanarak ‘oligarşinin tunç kanunu’nu formüle etmiştir.[9] Michels, partilerin öncelikle örgütler olduklarını ve her örgütün zorunlu olarak hiyerarşik olduğunu gözlemlemiştir; siyasal partiler profesyonel bir siyasî sınıfın etkisi altında kaçınılmaz olarak oligarşik bir biçim almaya meylederler. Robert Michels, “Demokrasi oligarşiye yol açar ve zorunlu olarak oligarşik bir nüve ihtiva eder” diye yazmıştır (kendisi bu gözlemi çok iç karartıcı bulmuştur). Sartori tarafından ileri sürülen klâsik bir karşı argüman, demokratik bir toplumda demokrasinin yapılarla değil etkileşimlerle ifade edildiğidir. Buna göre önemli olan partilerin oligarşik olup olmadığı değil, aralarındaki rekabetin gerçekten ‘özgür’ olup olmadığıdır. Klâsik doktrin aksine bu tipik liberal karşı argümanın, demokrasi teorisini nasıl *rekabet teorisinin* bir eklentisi haline getirdiğini görmek kolaydır. Bu da onu *yetkilendirme teorisinin* bir tamamlayıcısı haline getirmektedir.

Birbirlerine karşı olan partiler, parti sisteminin korunması gerektiği konusunda hemfikirlerdir (tıpkı siyasetçilerin siyasî kurumların korunması gerektiği konusunda hemfikir olmaları gibi). En önemlisi, partiler kendi içlerinde birer amaçtır: Örgütün varoluş nedeni, örgütün kendisi haline gelir. Tüm siyasal partiler ortak çıkarı savunduklarını iddia ederken, aslında kendi iktidarlarını savunmakta ve esasen kendi seçim kalelerini tahkim etmekle iş-tigal etmektedir. Bu durumda karşı karşıya gelen rekabet, kamuoyundan büyük ölçüde etkilenmeyen çeşitli stratejiler ve kombinasyonlar aracılığıyla birbirleriyle yüzleşen yönetsel azınlıkları devreye sokmaktadır. Claude Julien, “Amerika Birleşik Devletleri’nde başkan adaylarının seçildiği ulusal kongreler, iktidar mücadelelerini ve er ya da geç gün ışığına çıkan, çoğu zaman skandal niteliğindeki perde arkası pazarlık ve anlaşmaları kamufle etmek üzere tasarlanmış bir tür sirkidir” diye yazmıştır. [10] Öte yandan, adaylar çoğunlukla kişisel nitelikleri nedeniyle değil, taşıdıkları etiketler ve onları temsil eden partilerin prestiji nedeniyle seçilmektedir. Parti liderlerinin kendileri her zaman seçilmekten, seçilen bir siyasetçi ait olduğu hareket ya da örgütün benimsediği çizgiye uymak zorundadır. Dolayısıyla, temsilcilerin meclisler ve kendi seçmenleri arasında yapmaları gereken arabuluculuk oldukça anlamsız hale gelmektedir. Hiçbir parti, seçilmiş adaylarının görüşlerini dikkate almak zorunda değildir; çünkü bu adayların seçim başarılarından en başta kendileri sorumludur ve yeniden seçilmemeleri için mazbatalarının iptal edilmesinin yeterli olacağını çok iyi bilirler. Britanya’da hiçbir siyasetçi parti adayı olarak kabul edilmediği ve sunulmadığı sürece seçilemez (zamanında Churchill bunu ilk elden tecrübe etmiştir). [11] Dahası, çoğunluğun üyesi olan bir milletvekili kendi hükümetine karşı oy kullanamaz. O halde parlamento tartışmaları sadece bir ritüelden ibarettir. Giderek yaygınlaşan bir olgu olan birden fazla vekillik [12] durumu daha da kötüleştirmektedir; çünkü elit dolaşımını engellemekte, siyasî sınıfı yoğunlaştırmakta, ulusal ve yerel düzey arasında -ikisini birbirine karıştıracak kadar- bir örtüşmeye yol açmakta ve nihayet partilerin insanlar ve seçmen tabanları üzerindeki oligarşik kontrolünü tahkim etmektedir.

Demokrasi değişmiştir. Başlangıçta, halkın temsilciler atayarak kamusal yaşama katılması için bir araç olarak hizmet etmesi amaçlanmıştı. Oysa şimdi bunun yerine, bu temsilcilerin tek başlarına sahip oldukları yetki için meşruiyet elde etmelerinin bir aracı haline gelmiştir. Günümüzde halk, temsilciler aracılığıyla yönetmiyor; sadece kendi kendini yöneten temsilcileri seçiyor. Kim neyi temsil ediyor? ‘Temsil’ kavramının kendisi de krizdedir. [13]

Marx 25 Ağustos 1852’de “Genel oy hakkı işçi sınıfı için siyasî iktidara eşittir” diye yazmıştı. [14] Ama bunun

yerine ne olduğunu biliyoruz: İşçi sınıfı hiçbir şekilde -ve elbette seçimler yoluyla da- iktidara gelmedi. Rousseau, Montesquieu’nun çok sevdiği İngiliz sistemi konusunda daha gerçekçi olduğunu kanıtladı. “İngiliz halkı özgür olduğunu sanıyor ama çok yanılıyor. Halk sadece Parlamento üyelerinin seçimi sırasında özgürdür; üyeler seçilir seçilmez halk köleleşir, bir hiç olur. Sahip olduğu kısa süre boyunca özgürlüğünü kullanması, onu kaybetmesini tamamen haklı çıkarır.” [15] Başka birçok yazar da benzer gözlemlerde bulunmuştur. Temsilî bir sistemde, “yurttaşlar efendilerini belirlemek için bir anlığına bağımlılıktan çıkar ve sonra ona geri dönerler” (Tocqueville). [16] Seçilen adaylar kadar seçen de halk değildir. Seçmenler teoride karar almaya çağırılır, ama aslında onlara sadece *danışılır*. Prensipde adaylar kendi fikirlerini uygulamak için seçilmek isterler. Pratikte ise tek önem verdikleri şey seçilmektir (dolayısıyla adaylar genellikle kendi fikirlerini uygulayıp kaybetmektense başkalarının fikirlerini uygulayarak seçimleri kazanmayı tercih ederler). Serge-Christophe Kolm, “demokratik standartlara göre” diye yazıyor, “bu, iktidarın gasp edilmesinden başka bir şey değildir (yani halk egemenliğinin bir kliğin elinde büyük ölçüde yağmalanmasıdır). ... Seçimler meşruiyet bahşetmek için yapılan bir törenden ibarettir: Halk bu konuda fazla bir seçeneği olmadan ya bir adayı taçlandırır ya da bir başkanı kutsar. Oy pusulaları egemen seçimlerden çok psiko-sosyal oylanma biçimlerini ya da adak şölenlerini andırır.” [17]

Seçim kurumunun bu kadar külliyetli olması, insanların oy vermenin “faydasız” olduğu yönündeki izlenimlerini daha da güçlendirmektedir. Bertrand de Jouvenel, “Özgürlüğün nerede olduğunu sordüğümüzde, bizi elimizdeki oy pusulalarına yönlendiriyorlar; bizi boyunduruk altında tutan devasa makine üzerinde tek bir hakkımız var: Biz, egemenin on, yirmi ya da otuz milyonda biri, hemcinslerimizin muazzam kalabalığı içinde kaybolmuş, zaman zaman makineyi harekete geçirmek için bir el atabiliriz” diye yazmıştır. [18] Açıkça görülüyor ki, oy kullanmak ile karar alma yetkisinin otuz milyonda birini kullanmak arasında çok az bir fark vardır. Seçimler çok yüksek sayıda seçmeni ilgilendirdiğinde, tek bir oyun belirleyici olma olasılığı -Amerikalıların dediği gibi bir bireyin ‘önemli oy’ rolüne sahip olması-, özellikle de adayların platformları birbirine yaklaşma eğiliminde olduğunda, minimum düzeydedir. *Kitleselleşme yoluyla yabancılaşma* güçlü bir moral bozucu faktör olarak işlev görmektedir. Oy verenler bile oylarının nihaî sonucu gerçekten etkilene şansının istatistiksel olarak çok az olduğunu farkındadırlar.

O halde insanların neden oy vermeye devam ettikleri sorusu ortaya çıkmaktadır. Serge-Christophe Kolm [19] oy vermek için gösterilen motivasyonların saçma olmasa bile

esasen mantıksız olduğunu göstermiştir. En sık öne sürülen gerekçe, 'eğer herkes çekimser kalsaydı', kararların hiç kimsenin en ufak bir etkisi olmadan alınacak olmasıdır. Dolayısıyla insanlar, her bir oyun ayrı ayrı değerlendirildiğinde nihai sonuç üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı seçimlere katılmayı tercih etmektedir...

Ancak oy vermenin büyük ölçüde itibar kaybetmesinin başka nedenleri de vardır. Bunlardan biri adayların güvenilir olmamasıdır. Çok az aday seçildikten sonra verdiği sözleri tutmaktadır (İktidara geldikten sonra, birçoğu aslında başlangıçta açıkladıklarının tam tersi politikalar benimseyebilmektedir). Ayrıca neden sözlerini tutsunlar ki? Bunu yapmak zorunda değiller. Politikacılar kendilerini haklı çıkarmak için her zaman şartların değişmesini ve dış baskıyı öne sürebilirler. Teorik olarak, elbette yeniden seçilememeye riskiyle karşı karşıyadırlar (yeniden aday olmak istediklerini varsayarsak); ancak bu sadece küçük bir risktir. Çok az seçmen bir politikacının önceki seçimlerde verdiği sözleri hatırlar. Şayet gerekirse, iyi düzenlenmiş bir propaganda bunu onlara unutturacaktır. Çoğu seçmenin esas olarak dikkate aldığı şey, adayların *güncel* davranışlarıdır. Dolayısıyla, politikacılar seçildikten sonra, popüler olmayacağını bildikleri ya da daha önce verdikleri sözlerle ters düşen önlemleri almakta acele ederler ve yeni seçimler yaklaşırken demagogik önlemler artar.

Bu sıkıntıyı telafi etmek için siyasetçilerin görev sürelerinin kısaltılması yönünde öneriler getirilmiştir. Ancak bu, siyasî hayatı sürekli seçimlere mahkûm etmek anlamına gelecektir ki bu da siyasetçileri uzun vadeli planlar yapmaktan daha da caydıracaktır. Ayrıca, *gerekli olan* birçok önlemin pek *popüler olmadığını* da unutmamak gerekir. ... Daha iyi bir çözüm, belirli sayıda vatandaşın yeni seçimleri gündeme getirebileceği bir prosedürün benimsenmesi olabilir (bu sayının yeterince büyük olması şartıyla). Bu tür bir yöntem, bir dereceye kadar, halkın istediği zaman bu yetkiyi geri alabilmesine olanak tanıyarak, yönetim yetkisinin koşullarını yeniden tesis edecektir. Ancak, bekleneceği üzere, siyasî partiler böyle bir reformu kabul etmeye hiç de istekli olmayacaklardır.

İnsanların tercih ettikleri adaya değil de en nefret ettikleri adaya karşı oy kullanmalarına yol açan "kullanışlı oy" (stratejik oy- Çev.) fikri de mekanizmanın çarpıtılmasına katkıda bulunmaktadır. Burada seçmen aslında A adayını tercih etmektedir ama C adayının seçilmesini engelleme ihtimalini daha yüksek gördüğü için B adayına oy vermektedir. Seçim zamanında adayların kendileri, vatandaşların gerçek tercihlerini ancak çok yaklaşık bir şekilde yansıtan bu oylama biçimini teşvik etmekten çekinmezler.

Çoğunluk kuralının insanların tercihlerinin yoğunluğunu dikkate almadığı sıklıkla belirtilmiştir. İlimli seçmenler, kararlı seçmenler veya kararlı militanlar kadar ağırlık

taşırlar: "İki alternatif arasında kalanlar ve birini diğerine güçlü bir şekilde tercih edenler, aralarındaki seçimde aynı ağırlığı taşıyor" (S. - C. Kolm). [20] Bu durum, -her şey eşit olduğunda- çekimserliğin genellikle daha az belirgin tercihlere sahip bireyler arasında daha yaygın olduğu gerçeğiyle kısmen telâfi edilir.

Neo-liberaller, seçim sisteminin bireysel tercihlerin yoğunluğunu dikkate alacak şekilde yeniden düzenlenmesi olasılığına özel bir ilgi göstermişlerdir. Görüşleri Kamu Tercih dergisinde ifade bulan Virginia Okulu [21] teorisyenleri (N. Tideman, G. Tullock, vb.), daha spesifik olarak "gönüllü mübadele" teorisinden esinlenen bir "Talep Belirleme Süreci" (TBS) geliştirmeye çalışmışlardır. Bu teorisinin, herkesin kamu mallarından eşit pay aldığı bir ekonomide kaynakların mübadelesi için mümkün olan en iyi koşulları tanımladığı kabul edilmektedir. Bu mekanizmanın arkasındaki ilke, her bir seçmenin kendi tercihi için ödemeye razı olacağı 'fiyatı' belirleme girişimidir. Ancak, bireylerin ne kadar ödemeye istekli oldukları, sadece tercihlerinin yoğunluğuna değil, aynı zamanda ellerindeki ekonomik kaynaklara da bağlıdır! Dolayısıyla, 'sosyal tercihlerin' değerlendirilmesine yönelik bu teori son derece karmaşıktır ve bir dizi imkânsızlıkla karşı karşıya bırakır. Bu teorisinin uygulanması muhtemelen çekimserlik oranlarında artışa neden olacak ve her bir bireyden istenen bilginin maliyetini azaltmaya çalışan koalisyonların oluşmasına yol açacaktır.

Daha genel bir ifadeyle, son yıllarda giderek artan bir şekilde geliştirilen çeşitli 'oy verme modelleri' araştırmaları (ve bunları ampirik olarak test etme girişimleri), temelde yatan liberal varsayımlarından kaynaklanan bazı kusurlardan muzdariptir. Bu çalışmalarda seçim siyasetine ilişkin veriler sistematik olarak ekonomik modeller temelinde incelenmektedir. Seçmenler, kendi 'en iyi çıkarları' için en uygun seçenekleri tercih eden 'rasyonel bireyler' olarak ele alınmaktadır. Şimdi, ekonomik paradigmayı siyasete uygulamak sadece şüpheli bir 'antropolojik' yaklaşıma dayalı bir operasyon olduğu için değil, aynı zamanda seçimlerin ortaya çıkardığı etkileşim türlerinin piyasanın ürettikleriyle aynı olmaması nedeniyle de sorunludur. Bir seçim kararı kesinlikle bireysel oyların özetlenmesinden kaynaklanır, ancak yine de *kollektif* bir karar olmaya devam eder; bu nedenle, karşıt görüş bildiren kişiler de dâhil olmak üzere herkes için geçerlidir. Sonuç olarak, burada ekonomik bir mübadele ya da işlemde olduğu gibi 'karşılıklı avantaj' terimleriyle konuşamayız. Bu alandaki tüm çalışmalar hayal kırıklığı yaratmıştır: Hem soyut karakterleri nedeniyle hem de bireysel tercihleri kollektif tercihlere dönüştürmeye katkıda bulunan tüm faktörleri hesaba katmanın imkânsız olması nedeniyle bunları gerçeğe uygulamak zordur. [22]

Bir diğer klâsik sorun da paranın tiranlığıdır. Demokrasiyi fakirlerin yönetimi oligarşiyi de zenginlerin yönetimi [23] olarak gören Aristoteles, Emmanuel Beau de Loménié'nin [24] 'burjuva hanedanları' [25] üzerine çalışmalarında incelediği türden malî güçlerin modern demokrasinin gelişiminde ne kadar önemli bir rol oynadığını öğreneydi muhtemelen çok şaşırırdı.

Liberal demokrasilerde paranın, ister kişisel olarak tasarruf etsinler isterse de -çoğu zaman olduğu gibi- kendi çıkarları için toplamayı başarsınlar, tüm adayların sahip olması gereken temel kimlik bilgilerinden biri olduğu yaygın bir bilgidir. Hiçbir malî desteği olmayan adayların pratikte seçilme şansı yoktur; hatta en başta aday olma şansları bile çok azdır. İktidara erişmek için paraya ihtiyaç vardır ve iktidar da daha fazla para elde etmek için işe yarar. Açıkçası, seçim kampanyaları giderek daha pahalı hale geldiğinden, malî destek (istisnaî durumlar dışında) bedava verilmiyor; daha ziyade, seçmenlerin hakkında hiçbir şey bilmediği ve adayın belirli taahhütleri şeklinde olabilecek veya olmayabilecek şeyler karşılığında veriliyor. Ellerinde en büyük imkânlarla sahip olan ekonomik güçler, aynı zamanda siyasî meseleler üzerinde de en büyük etkiye sahip olanlardır. Bu etki sadece diğer rakip güçlerin elindeki araçlarla sınırlıdır. Demokratik oyun hilelidir. 1968'de Richard Nixon'ın ABD seçimlerindeki zaferi Cumhuriyetçi Parti'ye 29 milyon dolara, 1984'te Ronald Reagan'ın zaferi ise 40 milyon dolara mal olmuştur (bunun yaklaşık 25 milyonu televizyon ve radyo reklamlarına harcanmıştır). Serge-Christophe Kolm bu durumu şu acı formülle özetliyor: "Oyların çoğunluğunu alarak seçilmenin en kesin yolu, Frankların (Fransız para birimi- Çev.) çoğunluğunu kazanarak işe başlamaktır." [26]

Kuşkusuz, bir dereceye kadar -en azından küçük ölçekte- malî desteğin yerini *militanlık* alabilir: Parasız olmayan adaylar en azından bir davaya bağlılık sağlamaya çalışabilirler. Yine de deneyimler, en militan adanmışları harekete geçiren partilerin genellikle en aşırı olanlar olduğunu göstermektedir. 'İlimliler' tanım gereği sadece ılımlı bir coşkuya sahiptir. S.-C. Kolm'ün de belirttiği gibi, "Görüşler ne kadar aşırı olursa, insanlar genellikle onları savunmak için daha fazla fedakârlık yapmaya ve para ödemeye istekli olurlar. ... Çoğu zaman militanlar ve fon sağlayanlar sıradan seçmenlerden daha aşırıdır." [27] O halde, özverili bağışların en çok aşırı gruplar arasında yaygın olduğu bir sistemden ne anlamalıyız?

Paranın tiranlığı açıkça yolsuzluk ve malî skandallarla el ele gitmektedir. İnsanlar, demokrasilerde bilginin 'özgürce' dolaştığını kanıtlayan skandalların zaman zaman gün ışığına çıktığı düşüncesiyle biraz rahatlıyor gibi görünüyor. Demokrasinin kendi kusurlarıyla gurur duymayı başarması gerçekten de ilginçtir. Ortaya çıkan

skandalların çıkmayanlardan çok daha az olduğu itirazı yapılabilir. İnsan, *doğası* gereği bu tür skandalları destekleyen şeyin sistemin kendisi olup olmadığını da merak edebilir. Montesquieu yolsuzluk riskinin demokrasilerde monarşilere kıyasla çok daha büyük olduğunu, çünkü eski rejimlerde iktidarın daha dağınık olduğunu ve dolayısıyla yolsuzluğa bulaşmış politikacıların sayısının daha fazla olacağını ileri sürmüştür. [28]

Marksist olmakla suçlanamayacak bir yazar olan François Perroux şöyle demiştir: "On dokuzuncu yüzyıl demokrasisi, toprak sahibi sınıfların işlerini engellemek şöyle dursun, onları desteklemiştir. Biçimsel bir demokraside iktidarı taşıyan paradır. ... Yirminci yüzyılda demokrasi, kapitalist ekonomi ve parlamenter liberalizmin burjuva biçimleriyle sınırlı kaldığı sürece boş bir sözcükten başka bir şey olmayacaktır". [29]

Bir başka sorun da demokrasinin tüm çağlarda etkîninin (kamuoyu) yönetimi anlamına gelmesidir. Seçimler "kamuoyunu" ölçmeye, anketler ise daha net bir resim elde etmeye hizmet eder. Peki ama kanaatler nasıl oluşur? Eğer kanaat oluşturma özgür değilse, seçimlerin özgür olması bir anlam ifade etmez. Ayrıca, kamuoyu kavramının kendisi de tartışmaya açıktır. Sadece az sayıda insan gerçek kanaat olarak kabul edilebilecek görüşlere sahiptir. İnsanların büyük çoğunluğunun gerçek kanaatleri yoktur, sadece izlenimleri vardır. Bunlar, ruh hallerine ve aşklarına bağlı olan ve muhtelif olaylar, propaganda ve koşullandırma biçimleri tarafından şekillendirildikleri için sürekli değişim halinde olan belirsiz, çelişkili ve kötü tanımlanmış kanaatlerdir. Yine François Perroux şöyle yazıyor: "Kanaat, zihnin tüm seçimleri arasında en gevşek olanı değilse bile en değişken olanıdır". Daha da önemlisi, insanlar kanaatlerini bağımsız olarak oluşturmazlar.

Demokratik prosedürdeki kilit kavramlardan biri de doğru bilgidir. İnsanların kararları ve seçimleri büyük ölçüde aldıkları bilgi tarafından belirlenir. Öte yandan, bir demokraside kendini tanıtmının tek yolu medyadır. Kimsenin hakkında konuşmadığı bir adayın seçilme şansı yoktur. Medyada yer almayan bir olay, olay değildir; sanki hiç olmamış gibidir. Oysa bilgi nesnel bir veri değildir. Ya kontrollü ve taraflıdır ya da karşılıklı olarak *nötralize edici* etkiye sahip çok sayıda mesaj iletir. Her hal-û kârda, seçmenler hiçbir zaman kendi özgün görüşlerini oluşturabilecek konumda değildirler. Bir yandan medya, oylama yoluyla ifade edilecek görüşleri şekillendirdiği için önemli bir güce sahiptir (hangi bilgilerin sağlanacağına *karar verenler* ise asla seçimle iş başına gelmezler). Öte yandan, pazarlama ve reklâm tekniklerine yakın bir dizi yöntemle, bugün kamuoyunu geçmişteki klâsik propagandanın bilmediği yöntemlerle manipüle etmek mümkündür. Dolayısıyla, kamuoyunu şartlandırmaya yönelik yöntemler

kullanılmak suretiyle, halkın iradesi giderek daha fazla imal edilmektedir.

Demokratik usullerin yaygınlaşmasının, şartlandırma tekniklerinin gelişmesini engelleyemediği gerçeği bir yana, aksine bu iki olgu el ele ilerledi. ‘Kanaatlerin’ ve davranışların reklam dili aracılığıyla standartlaştırılması -ki bu dil, reklam dünyasının dışında da faaliyet gösterirken klişelere dayanmaya devam etmektedir- artık çarpıcı boyutlara ulaşmıştır. Reklam ve pazarlama, propagandanın yerini almıştır. Şimdiye kadar hiçbir despotik rejim insanlara benzer bir *Gleichschaltung*'u¹ bu kadar pasif bir şekilde kabul ettirmeyi başaramamıştı. [30]

‘Kanaat tiranlığını’ demokrasilere özgü bir despotizm biçimi olarak gören Tocqueville, bunun özellikle Amerika’da görüldüğünü savunmuştur. “Amerika’da en iğrenç bulduğum şey, orada hüküm süren aşırı özgürlük değil, tiranlığa karşı herhangi bir garantinin fiilen yok oluşudur.” [31] “Genel olarak Amerika’da olduğundan daha az zihin bağımsızlığı ve gerçek tartışma özgürlüğü olan bir ülke bilmiyorum. ... İlk bakışta tüm Amerikan zihinlerinin aynı modele göre şekillendiği düşünülebilir; bu yüzden tamamen aynı yolları izlemeleri muhtemeldir. ... Üstelik bir kralın tek gücü maddidir: Eylemleri etkiler ama iradeleri etkilemesine imkân yoktur. Oysa çoğunlukta maddî olduğu kadar manevî de olan, eylemler kadar iradeleri de şekillendiren ve sadece eylemleri değil, onları yapma arzusunu da engelleyen bir güç vardır. ... Engizisyon, İspanya’da çoğunluğun dinine aykırı kitapların dolaşımını hiçbir zaman engelleyememiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde çoğunluk daha iyisini yapabilecek güce sahiptir: Bu tür kitapların yayınlanması düşüncesini bile yasaklamıştır.” [32]

Fikirlerini oluşturacak bağımsız araçlardan yoksun olan seçmenler, adaylara tamamen sıradan bir şekilde yatırım yapmaya teşvik edilmektedir. İnsanları yönlendiren akıl değil, Machiavelli’nin daha önce belirttiği gibi tutkularıdır. İnsanların tutkuları burada gereksiz olana doğru yönlendirilmektedir. Adayların kendileri de sürekli olarak duygusal faktörlere ya da hiçbir önemi olmayan ‘muhtemem’ ayrıntılara başvururlar. Siyasî yaşamın kişiselleştirilmesiyle, plâformların ve fikirlerin önemi asgariye indirilmiştir. Bir televizyon düellosunda kazanan aday en iyi görüşleri savunan değil, görüşlerini sunmada en mahir olan, görünüş açısından en iyi izlenimi bırakan, en hazırcevap ve ‘telejenik’ olarak karşımıza çıkan vs. adaydır. Seçmenler, bir parti aracılığıyla oylarını sadece *imajını* ve şöhretini takdir ettikleri birine yönlendirirler. Bir siyasetçinin

imajı açıkça insanların ‘taleplerine’ uyacak şekilde düzenlenecektir. Şöhrete gelince bu, söz konusu kişinin kendi etrafında yaratmayı başardığı daha genel ‘heyecanı’ yansıttığı kadar belirli nitelikleri de onaylamaz (Bir politikacı için insanların kendisi hakkında kötü konuşması, kendisini görmezden gelmelerine tercih edilir; çünkü medya dünyasında sessizlik ölümcüldür). Bu koşullar altında, medyanın seçim sürecine ne gibi olumlu bir katkıda bulunabileceğini görmek zordur. Sahi demokrasinin gelişile birlikte gayretin yerini *gösterişin* aldığını söyleyen kimdi?

Bazen bilgiye anında erişimin yaygınlaşmasının modern çağda doğrudan demokrasinin belirli biçimlerinin benimsenmesini mümkün kılacağı öne sürülmüştür. Marshall McLuhan, “bilginin hızı arttıkça, siyasetin temsilinden ve seçmenlerin delegasyonundan, tüm topluluğun merkezî karar eylemlerine anında katılımına doğru kayma eğiliminde olduğunu” belirtmiştir. [33] Alvin Toffler da aynı görüştedir. [34] Bir *teknik* ideoloji olan “ideolojilerin sonu” fikri ile açıkça bağlantılı olan bu fikir pek ikna edici değildir. Doğrudan demokraside önemli olan unsur bilginin anlık olması değil, bilginin *değeridir* (ki bu da sadece belirli durumlarda anlık olmakla bağlantılıdır). Artık yeni iletişim teknolojileri bilginin değerini arttırmıyor, aksine kusurlarını daha çabuk algılanabilir hale getiriyor. Enformasyonun yapılandırılması ve bileşimi sorunu, onu ileten kişilerin kimlik ve hedefleri ile ilgilidir. Çoğulculuk bile bu konuda bir garanti teşkil edemez; çünkü medyalar arasındaki rekabet, standartlaşmaya yol açma eğilimindedir. Nihayetinde, *içeriği ne olursa olsun*, her medya mesajın kendisidir. (Bir mesajın gerçek ‘içeriği’ her zaman mesajın kendisidir.) Bilgi ‘şeffaflığının’ arzu edilen bir şey olduğunu varsaysak bile, bunu başarmak imkânsız görünmektedir.

Aynı şekilde *anket* uygulaması da demokrasiyle pek uyumlu değildir. Teoride anketler, belirli bir andaki ‘kanaatlerin’ istatistiksel dağılımını ölçmeyi amaçlar; pratikte ise değişmez verilere dönüşme eğiliminde olan klişelerle hokkabazlık yaparlar (yayınlanmalarının başka bir sebebi yoksa tabi). ‘Temsil’ olduğu düşünülen örneklemeler temelinde bir prosedürü taklit eden anketler, yanıltıcı bir şekilde gerçeğe benzerler, hatta gerçeğin kendisinden daha gerçekmiş gibi sunulurlar. [35] Öte yandan, anketler bireysel tercihlerin yoğunluğunu seçimlerden bile daha az ölçerler; çünkü bireylerin görüşlerini ifade etmeleri halinde açıklayacakları ‘görüşü’ -bu olasılığı hiç değerlendirmeden- sadece tercüme etmektedirler. Dolayısıyla anketler yoluyla toplanan görüşler, öyle olmamalarına rağmen kanaat olarak değerlendirilmektedir. “Vatandaşlar

¹ Gleichschaltung, Nazi terminolojisine ait bir kavramdır ve “Nazileştirme süreci” denebilecek bir anlamı vardır. Bu sürecin amacı, Nazi Almanyası’nın “ekonomi ve ticaret

birlikteliklerinden medyaya, kültüre ve eğitime” kadar topluluğun her alanında totaliter kontrol ve koordinasyon sistemi oluşturmasıydı (Çev.).

seçerler ama karar almazlar. Anketlerin hem istismar ettiği hem de gizlediği şey işte bu iktidarsızlıktır. ... Bu yöntem, insanların duruşlarını belirleyen tüm koşulları görmezden gelir ve böylece tercihleri zamansız önerilere dönüştürür.” [36]

Pierre Viansson-Ponté, 15 Mart 1968’de *Le Monde*’un sayfalarında “Bugünkü kamusal yaşamımızın ayırt edici özelliği can sıkıntısıdır” diye yazmıştır. “Siyasetin gerçek amacı” diye eklemiştir “kamu yararını en az kötü şekilde yönetmek değil, bir tür ilerlemeye yol açmak ya da en azından bunu engellemek ve yasalar ve fermanlar yoluyla gerçekleşmesi kaçınılmaz olan evrimi yansıtmaktır. Daha yüksek bir düzeyde, amacı insanlara rehberlik etmek, yeni ufuklar açmak ve coşkuyu teşvik etmektir.” [37] On beş yıl sonra halâ bu hedeften çok uzaktayız. Gelişmekte olan liberal demokrasilerin siyasal hayatı şu anda eşi benzeri görülmemiş bir kayıtsızlık ve ilgisizlik dalgası yaşamaktadır. Çekimserlerin sayısı düzenli bir şekilde artmakta hatta zaman zaman seçmen sayısını geçmektedir. Richard Nixon kayıtlı seçmenlerin yüzde 26’sının oyuyla (ve verilen oyların sadece yüzde 43,4’üyle) ABD Başkanı seçildi; Fransa Nisan 1972’de Birleşik Krallık’ın Ortak Pazar’a girişini toplam seçmenlerinin sadece yüzde 36,11’inin oyuyla onayladı ve bu böyle devam etti. Oy verme hakkına sahip olanların çoğunluğu tarafından bile seçilmemiş bir siyasal çoğunluktan ne anlamalıyız? İlgisizliğin yaygınlaşması meşruiyet, temsil ve egemenlik kavramlarının anlamını ortadan kaldırmaktadır.

Nihayetinde, siyasî ilgisizlik insanların oy vermeye alışkın olmamasından, yoksulluktan, cehaletten veya bilgi eksikliğinden kaynaklanmamaktadır; aksine, tüm bu faktörler ilgisizliğin azalmasına katkıda bulunmaktadır. Daha ziyade, Batı dünyasında siyasetin yozlaşmasından ve seçmenler arasında gerçekten neyin tehlikede olduğu ve iktidarın gerçek doğasına karşı giderek yaygınlaşan iktidarsızlık hissinden kaynaklanmaktadır.

Seçmenler üzerinde psikolojik baskı uygulayabilecek ve ‘sıra dışı’ karakterleri öne çıkarabilecek büyük olayların yokluğunda, kendisini böyle sunmadığı için daha da güçlü olan bir iktidar ideolojisi bağlamında, siyasî evrim giderek birbirine benzeyen söylem ve platformların ‘daralmasına’ yol açmaktadır. Bu evrim bugün hızlanıyor gibi görünmektedir. Sonuç olarak, seçimsel iktidar ilişkileri giderek rastgele istatistiksel verileri andırmaktadır. İki aday arasında yapılan son oylamada, sonuç her zaman 50/50 aralığındadır: Seçimlerin çok küçük bir oy yüzdesinden daha fazlasıyla kazanılması ya da kaybedilmesi giderek alışılmadık bir durum haline gelmektedir. Tüm bunlar feci sonuçlara yol açmaktadır. Seçilen adaylar, seçmenlerinin bir kısmını bile kaybetmemek için büyük bir ihtiyatla yönetmek zorundadırlar (ve bu da elbette onları popüler olmayan

önlemler almaktan caydıracaktır). Aynı zamanda adaylar, diğer politikacıların seçmenlerinin bir kısmını kazanma eğiliminde olacaklardır (ve bu da onları kendi politikalarını uygulamaktan caydıracaktır). Giderek daha fazla seçmen, politikacıların hepsinin aynı şeyleri söylediğini ve Sağcı hükümetlerin Solcu politikaları benimsediğini (ya da tam tersi) düşünmektedir. ‘Birinden altı, diğerinden yarım düzine’ formülü giderek yaygınlaşıyor ve bu da insanların ilgisizliğini ve bıkkınlığını artırıyor. Birkaç yüz, hatta on binlerce oyla elde edilen çoğunluklar istikrarsız ve zayıftır ve artık genel iradeyi ifade etmemektedir. Bunlar bir seçimden çok seçimsizliği yansıtır ki, bu da tam anlamıyla demokratik idealin yadsınmasıdır. “Yurttaşların çoğunluğu artık muhalefetin argümanları ile iktidardaki politikacıların argümanlarını birbirinden ayırt edemezken, halâ demokrasiden söz edebilir miyiz?” (Claude Julien)

Diğer faktörler de bu ‘daralmaya’ katkıda bulunmaktadır. *Ekonomizmin* yayılmasıyla bağlantılı olarak ekonomik ve sosyal kaygıların etkisi, siyasetin depolitizasyonuna yol açmaktadır: Gerçekleşen tek tartışma, istatistiklerle donanmış ‘yöneticiler’ arasındaki tartışmalardır. Bunun etkisi ise motivasyonun düşmesidir. Demagoji ve seçmeni memnun etme kaygısıyla, adayların hepsi herkese aynı şeyleri söyler hale geliyor ve örgütleri de ‘herkes için serbest’ partilere dönüşüyor. Platformlar giderek artan bir şekilde herkese aynı sonuçları veren anketlere dayanıyor. Dolayısıyla bir partinin sunduğu seçenekleri diğerlerinden ayırt etmek giderek zorlaşıyor. Tüm partilerin aynı hedef ve aynı toplum modeli için çabaladığı, sadece (bir dereceye kadar) benimsememizi önerdikleri araçlar bakımından farklılık gösterdikleri izlenimi doğuyor.

Bu koşullar altında insanlar seçim özgürlüğünün yemden başka bir şey olmadığını düşünmektedir. Seçmenler kendilerine bir dizi alternatif *içinden* bir seçenek sunulduğunu, ancak gerçek bir *alternatif tercihi* sunulmadığını fark etmişlerdir. Referandumları gündemler belirlemekte ve zıt kutuplar arasındaki benzerlik kişinin seçenek yelpazesini daraltmaktadır. Vaziyet saçma sapandır: İnsanoğlu hiçbir zaman seçenek yelpazesi bu kadar dar olan bir seçimde bu denli tercih özgürlüğüne sahip olmamıştı. Seçmenler farklı partiler arasında tercih yapmakta özgürdürler; çünkü farklı fikirler arasında seçim yapmaları engellenmektedir (çünkü bu ‘farklı’ partiler giderek aynı şekilde düşünmektedirler). Sonuç olarak, Batılı insan sahip olduğu ‘özgürlüklere’ karşı hiç bu kadar kayıtsız kalmamıştı (her ne kadar bu özgürlüklere sahip olduğu yanılması isyan etme isteğini zincirlese de).

‘Sorunların karmaşıklığı’ ya da mevcut durumun ‘kısıtlamaları’ hakkında yapılan konuşmalar, siyasetin *artık bir seçim meselesi olmadığını* ve seçmenlerin yapabileceği en iyi şeyin işleri ‘teknisyenlere’ ya da daha genel olarak

'bilenlere' bırakmak olduğunu öne sürüyor gibi görünmektedir. 'Uzmanların' görüşleri (daha önce de tartıştığımız gibi) seçmenlerinkinden çok daha fazla ağırlık taşıyor. Dolayısıyla siyasal ilgisizlik yaygınlaşmaktadır.

Çoğulluk kavramı siyasî partilere uygulandığında göreceli hale gelmektedir. Şüphesiz teoride tek partili ve çok partili sistemler arasında bir fark vardır; tabii tek partilerin her zaman devlet partileri olması dışında başka bir sebep yoksa (oysa çoklu partiler sivil toplumu yansıtır). [38] Ancak, pratikte tüm partilerin aynı ideolojiyi savunduklarını ve aynı amacı güttüklerini iddia ettikleri de eşit derecede doğrudur. Bu nedenle, parlamentoda yer alan siyasal oluşumların sadece rakip eğilimleri temsil ettiği bir 'tek parti' sisteminin hâkim olduğu iddiası haklı olabilir. Bu izlenim, iki partinin üyeleri arasında, aynı partinin iki üyesi arasında olduğundan daha az farklılık olduğu durumlarda daha da güçlenir (ABD'deki Cumhuriyetçi ve Demokrat partilerde sıklıkla olduğu gibi). Ayrıca, partinin çeşitli akımları arasındaki genel farklılıkların, çok partili sistemlerde farklı partiler arasında bulunanlardan daha büyük olduğu bir tek parti sistemi de düşünülebilir. Sonuçta, tek partili sistemlerin liderleri arasındaki rekabet, klâsik parlamenter rejimlerdeki farklı partilerin liderleri arasındaki rekabet kadar şiddetli olabilir.

Siyasal ilgisizliğe katkıda bulunan son bir faktör de siyasetçilerin hayâl gücünden (ya da hırs) ve büyük plânlardan mahrum olmalarıdır. Tocqueville, "Her çağda milletleri yönetenlerin geleceği düşünerek hareket etmeleri önemlidir; mamafih bu, demokratik ve inançsız yüzyıllarda daha da önemlidir." [39] Ne yazık ki bu çağlarda bu daha da zordur. Seçim dönemlerinin kısa sürmesi politikacıları kısa vadeli hedeflere odaklanmaya teşvik etmektedir. *Ekonomizmin* yükselişi 'muhteşem siyaset' pahasına gerçekleşmektedir. Eşitlikçilik idealinin hâkim olduğu bir toplumda, ihtişam ve ortak kader kavramları şüphe uyandırır. Son olarak, büyük plânlara bir bakıma liberal devletin hukuk fetişizmine karşıttır. Tanımı gereği statik olan hukuk kurumları, gerçekten tarihî eylemlerin peşinde koşmaya pek uygun değildir. [40]

Demek ki siyasî ilgisizlik, *olumsuz* oy kullanmayı (negative voting) teşvik etmektedir. Siyasî plântımlar artık herhangi bir heyecan uyandırmadığından ve hiçbir siyasetçi 'iyi sonuçlar' elde edebilecek gibi görünmediğinden, seçmenler daha az sevdikleri adayları durdurmakla ve 'gitmekte olan' adayı sistemati olarak cezalandırmakla yetinmektedirler. Politikacılar oy vermek yerine, onlara *karşı* oy kullanmaktadırlar. [41] Zaten *en iyi* değil de 'en az kötü' sistem olarak kabul edilen demokratik bir sistemde, oylama yalnızca 'en kötüyü' önlemek için kullanılır. Dolayısıyla, oy verme ameliyesi net bir yönelimin göstergesi değildir. En fazla, insanların belirli bir eğilimi

yavaşlatmasına imkân tanır (ki bu da ilerleme kaydetmenin en verimli yolu değildir).

Halk egemenliğine güvenmeyip 'uzmanlara' güvenmeyi tercih eden liberal yazarlar, sıklıkla siyasî ilgisizliğin iyi bir şey olduğunu savunmuşlardır. Bunu, özünde diğerlerine göre daha az 'politize' olduğu düşünülen orta sınıfın yükselişiyle bağlantılı bir 'istikrar' faktörü olarak yorumlamaktadırlar. Bu nedenle yaygın siyasî katılım, 'aktivizm' sınırında olduğu için potansiyel bir tehdit olarak görülüyor. Francesco Nitti, "sadece büyük bir orta sınıfın varlığının demokratik istikrar için bir güvence olduğunu" [42] yazacak kadar ileri gitmiştir (kendi zamanında Faşizme en büyük desteği orta sınıfların vermiş olmasına rağmen). Daha yakın zamanlarda, Amerika Birleşik Devletleri'nde Seymour Martin Lipset [43] ve W. H. Morris-Jones [44] siyasî ilgisizliğin aşırılık yanlılarının baskısına karşı mükemmel bir siper olduğunu ileri sürmüşlerdir. [45]

Bu çok aldatıcı bir akıl yürütme şeklidir. 'Fanatiklere karşı etkili bir karşı güç' olmak şöyle dursun, [46] ilgisizlik fanatiklerin lehine işlemektedir: Zira bu koşullar altında kamuoyunu harekete geçirebilecek tek güç 'fanatikler' olabilir. Her ne olursa olsun, griliğin yaygınlığı renkleri ortaya çıkarır. Siyasî hayat düşüşe geçtiğinde, şiddet ve terörizm, yasal prosedürler üzerinde hiçbir gücü olmayan, uyuşturulmuş bir kamuoyunu etkilemenin tek yolu olarak ortaya çıkar. İlgisizlik, aşırılık için gerçek bir armağandır. Benzer şekilde, gerçek sorunlar ve risklerle ilgili tüm tartışmalar klâsik kurumlar ve düzenli prosedürler çerçevesinde ele alınamazsa, bu durum başka bir yerde anarşik bir şekilde patlak vermeye mahkûmdur. 'Siyasetçilerin siyaseti' basit bir yönetim meselesine dönüştüğünden, siyaset nadiren oylamaya tabii olan başka çevrelerde yeniden su yüzüne çıkma eğilimindedir. Verili istekleri ifade etmek için meşru kanallar bulunamazsa, farklı bir yol aranacaktır. 'Yardımcı demokrasi' söylemi bu açıdan açıklayıcıdır.

Uygulamada siyasal ilgisizliğin asıl etkisi, gerçekten iktidarda olanların elini güçlendirmesidir (bazı diktatörlüklerin 'depolitizasyonu' teşvik etmesinin nedeni de budur). Bunu öven liberaller, kararların artık demokratik meşruiyet kriterlerine uymadığı teknokratik bir toplum fikrini meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Bunu yaparken de ret tepkilerine yol açmaktadırlar ki bunun sonuçlarını öngörmek imkânsızdır. Demokrasinin yozlaşması, demokrasinin sonunu getirebilir. Michel Debré, "Mevcut siyasî sınıfı esas olarak eleştireceğim şey, demokrasiye bağlı insanları kuşkuyla doldurmasıdır" [47] demektedir.

Jean-Paul Sartre [48] genel oy hakkının hiçbir demokratik değeri olmadığını iddia edecek kadar ileri gitmiştir: "Her türlü seçim sistemi, seçmenler kümesini başka bir yönlendirme için pasif bir malzeme olarak kullanır. Seçim

sonuçları ülkenin iradesini, zirvedeki on albümün müşterilerin zevkini temsil ettiğinden daha çok temsil etmez.” [49] Bu durum Mayıs 1968’de [50] “Seçimler, aptallar için bir tuzaktır” sloganıyla özetlenmiştir.

Şüphelilik o zamandan beri daha da artmış vaziyettedir. Claude Julien’e göre, “Genel oy hakkı ve -büyük ölçüde teorik olan- kuvvetler ayrılığı, toplumun demokratik karakterini sağlamak için yeterli değildir. İkincisi yani kuvvetler ayrılığı, hiç kimsenin demokratik olarak tanımlamaya cesaret edemeyeceği birçok başka güç tarafından etkilenmektedir. ... Demokratik yaşam zayıfladıysa, bunun başlıca nedeni temel kurum olan seçimlerin, yurttaşların net tercihler yapmasına ve milli egemenliğin emanetçileri olarak sorumluluklarını yerine getirmelerine olanak tanımamasıdır. ... Uygulanmakta olduğu şekliyle genel oy hakkı, vatandaşların kendi kaderlerini seçmelerine imkân vermemekte ve partileri net platformlar izlemeye zorlamamaktadır. Adayların asıl meselelerden kaçmasına izin vermekte hatta onları genel argümanların arkasına saklanmaya teşvik etmektedir. Onları açıkça ifade edilmiş milli egemenliğin gerçek temsilcileri olarak görmemekte hatta onlara *post facto* (sonradan) herhangi bir katı demokratik yaptırım bile sağlamamaktadır. ... Demokrasi hastadır çünkü demokraside yurttaşlar oylarını, iyi tanımlanmış taahhütleri yansıtan somut bir hareket tarzı beledikleri siyasetçilere vermiyorlar. Oy vermek artık yurttaşların kendi iradelerini ortaya koydukları ve bu iradeyi hayata geçirebilmeleri için seçilmiş politikacılara yönetme yetkisi verdikleri olumlu bir aktivite değildir. Aksine, vatandaşların yapıcı bir platforma bağlı kalmak yerine daha az kötü olanı seçtikleri olumsuz bir faaliyettir.” [51]

Serge-Christophe Kolm seçimlere bakışını şu şekilde özetlemektedir: “Bu, halkın haklarının sistematik bir şekilde gasp edilmesidir. Toplumumuzun resmî ideolojisinin ardındaki meşruiyet prensibinin temellerini yıkan halk egemenliğinin yağmalanmasıdır. ... Nihayetinde seçimler, burjuvazinin halkın rızasını kazandığı bir maskeli balo, iktidar esasının burjuvazinin müjdecilerinden birinin ayaklarına bırakıldığı meşruiyet bahşeden bir sınıf töreni ve hoşnut kitlelerin dikkatini dağıtan, uyutan ve gizemleştiren ulusal bir genel feragat psikodramasıdır. Ne âlâ bir

alış-veriş: Birkaç yılda bir sandıkta oy pusulası ve geri kalan zamanda televizyon kutusundan efendilerin konuşmaları. Halk politikacılarını seçmemekte, onları kutsamaktadır.” [52]

Lamartine [53] ‘genel oy hakkı demokrasidir’ demişti. Şimdiye kadar kaydettiklerimizin ışığında, bu oldukça tartışmalı bir iddiadır. Bir yandan, gördüğümüz gibi, tüm iktidar biçimleri, varlıklarını sürdürebilmek için çoğunluğun görüşünü dikkate almak zorundadır. Öte yandan, tarihsel ve teorik açıdan bakıldığında, demokrasi kavramı seçimlerle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı görünmemektedir. Platon, kendisine göre yönetme hakkını veren yedi faktör sıralar ancak seçimlerden hiç bahsetmez. [54] Aristoteles oy vermenin bir hileden başka bir şey olmadığını inanır. Sadece Montesquieu ile birlikte ilk kez “kura ve oylamanın demokrasinin doğasında olduğu” ileri sürülmüştür. [55] Yirminci yüzyılda, siyaset teorisyeni Carl Schmitt [56] demokrasinin parlamentarizmden ayırt edilmesi gerektiğini, çünkü ikincisinin köklerinin demokratik geleneğe değil liberal geleneğe dayandığını ileri sürmüştür. [57]

Çağdaş bir sosyalist olan Julien Cheverny şöyle yazıyor: “Seçim ne bir bütün olarak demokrasiyi ne de onun temel özelliğini temsil eder. Demokrasinin gerekli ve yeterli koşulu olmaktan çok uzak olan seçimler, demokrasinin yok olmasına ve gerilemesine katkıda bulunmaktadır. ... Soyut demokrasi, seçim sistemini salt sayılar yasasına tâbi kılarak farklı kuşaklar, toplumsal kategoriler, değerler ve çıkarlar arasındaki süreklilik faktörünü göz ardı etmektedir. Bu faktör ise tüm siyasî rejimlerin arkasındaki itici gücü, hatta onların kurucu unsurunu temsil etmektedir. Demokrasi, günümüzde hükümetleri ve onların başındakileri göreve getirmek için kullanılan neredeyse tek yöntem olan seçimlerle özdeşleşerek, sadece kendi ruhuna daha uygun olan diğer seçim usullerinden kaçınmakla kalmamakta; aynı zamanda istemeden de olsa, aklın ve hukukun ilerlemesinden ziyade tehlikenin ve gücün egemenliğini desteklemektedir.” [58]

ORCID

Hüseyin Bal <https://orcid.org/0000-0001-6946-9219>

SON NOTLAR

- [1] Bkz. örneğin Claude Julien, *The Suicide of the Democracies* (Londra: Calder & Boyars, 1975); ve Julien Cheverny, *Haro sur la démocratie*.
- [2] Marksizm, ‘biçimsel’ terimini ‘aldatıcı’ anlamında kullandığında kelemelerle oynamaktadır, çünkü ‘biçimsel’ ‘gerçek’in karşıtı değildir.

- [3] Arthur Moeller van den Bruck (1876-1925) Alman metapolitik Muhafazakâr Devrimci hareketinin başlıca yazarlarından biriydi. Başlıca eseri, biçimsel demokrasiyi tartıştığı *Germany’s Third Empire*’dir (Londra: George Allen & Unwin, 1934). (Ed.)
- [4] Georges Sorel, *Georges Sorel*’den, Cilt 2: Hermeneutics and the Sciences (New Brunswick: Transaction Publishers, 1990), p. 85-86. (Ed.)

- [5] Georges Sorel, *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1987), p. 254. (Ed.)
- [6] Montesquieu, *The Spirit of the Laws* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), p. 10. (Ed.)
- [7] Robert A. Dahl, *A Preface to Democratic Theory* (Chicago: University of Chicago Press, 1956).
- [8] *Op. cit.*
- [9] Michels, *op. cit.*
- [10] *The Suicidie of Democracies*, p. 129. (Ed.)
- [11] Churchill'in ilk siyasî görevi 1900 yılında Oldham'dan seçildiği Muhafazakâr Parlamento üyeliğiydi. Ancak kısa süre sonra Muhafazakârların hedeflerinin çoğuna karşı çıkmaya başladı ve 1903'te seçim bölgesi tarafından güvensizlik oyuyla seçilmedi. Bu durum Churchill'in Liberallere geçmesine yol açtı ve bu da onun koltuğunu korumasına yardımcı oldu. Koltuğunu 1922'de kaybedene kadar orada kaldı. 1923'te bağımsız olarak adaylığını koymaya çalıştı ancak yenildi ve 1924'te yeniden Muhafazakârlara katılarak tekrar seçimleri kazandı. (Ed.)
- [12] 1968 yılında Fransız milletvekillerinin yüzde 67'si iki veya daha fazla üst üste görev yapmıştır. Bu oran giderek artmış ve Aralık 1982'de yüzde 82,1'e ulaşmıştır.
- [13] Ağustos 1984'te *Le Monde*, 'temsili sistemin krizi'ne adanmış bir dizi makale yayınladı.
- [14] Marx'ın o tarihte *New York Tribune*'de yayınlanan ve Karl Marx, *Selected Writings* (Oxford: Oxford University Press, 1977), p. 332'de yer alan bir mektubundan. (Ed.)
- [15] Rousseau, *op. cit.* p. 114. (Ed.)
- [16] Tocqueville, *op. cit.* p. 819. (Ed.)
- [17] Serge-Christophe Kolm, *Les élections sont-elles la démocratie?* (Paris: Éditions du Cerf, 1977), p. 12-13.
- [18] Bertrand de Jouvenel, *İktidar Üzerine*, p. 316-317. (Ed.)
- [19] *Op. cit.*
- [20] *Op. cit.*
- [21] Virginia Politik Ekonomi Okulu, Virginia'daki birkaç üniversitenin merkezinde yer alan ve Avusturya Okulu ile yakın müttefik olarak görülen bir okuldur. (Ed.)
- [22] Bu konuda bakınız Giovanni Sartori, "Will Democracy Kill Democracy? Decision-Making by Majorities and by Committees", *Government and Opposition*, Bahar 1975 içinde; ve Thomas Romer ve Howard Rosenthal, "Voting Models and Empirical Evidence," *American Scientist*, Eylül/Ekim 1984, p. 465-473 içinde. DRP'ye eleştirel bir bakış için bakınız Jean-Dominique Lafay, "Intensité des préférences individuelles et choix collectifs. À la recherche des meilleurs systèmes de vote", *Bulletin SEDEIS* içinde, Mart 1984, p. 44-45.
- [23] *Politics*, Üçüncü Kitap, Sekizinci Bölüm, 1279b34-1280a4. (Ed.)
- [24] Emmanuel Beau de Loménie (1896-1974) Birinci Dünya Savaşı gazisiydi ve 1919'da kısa bir süre Charles Maurras'ın Action Française'ine katıldı. Kısa süre sonra Maurras ile yollarını ayırmış ve yazırlık kariyerine başlamıştır. Eserleri çevrilmemiştir. (Ed.)
- [25] Aristoteles'in paranın gücüne yönelik eleştirisi, Eskilerin ticarî faaliyetleri ve ticarî değerleri küçümsemesi bağlamında düşünülmelidir. Platon, "Kâr için ticaret yapmak yok" diye yazmıştır (Yasalar, 847d). Yunanlılar için zengin olmak, canının istediği her şeyi yapabileceğini düşünmek demektir (bkz. Latince luxuria kelimesinin çift anlamı).
- [26] *Op. cit.*, p. 123.
- [27] *Op. cit.*, p. 119.
- [28] *Considerations on the Causes of the Greatness of the Romans and Their Decline*, Chapter Three.
- [29] *La démocratie*, p. 22. (Ed.)
- [30] Kabaca 'koordinasyon' anlamına gelen Gleichschaltung, zorunlu toplumsal uyumu ve devlete karşı tüm muhalefetin ortadan kaldırılmasını ifade eden Almanca bir terimdir. Başlangıçta elektrik mühendisliğinde kullanılan bu terim, Nasyonal Sosyalistler tarafından kendi toplumsal örgütlenme biçimlerini tanımlamak üzere siyasete uygulanmıştır. (Ed.)
- [31] *Op. cit.*, p. 290. (Ed.)
- [32] *Op. cit.*, p. 293-297. (Ed.)
- [33] Marshall McLuhan, *Understanding Media* (New York: McGraw-Hill, 1964), p. 152. (Ed.)
- [34] Alvin Toffler, *The Third Wave* (New York: Morrow, 1980), s. 427-430. (Ed.)
- [35] Anketleri ve seçim sonuçlarını karşılaştırdığımızda bunun her zaman böyle olduğu görülecektir. Yine de, anketlerin rahatlıkla seçimlerin yerini alabileceğini iddia edecek 'uzmanlar' vardır.
- [36] Pierre Rolle, 'Démocratie contre sondocratie', *En Jeu*, Eylül 1984 içinde.
- [37] "France is Bored" başlıklı bu makale tercüme edilmemiştir. (Ed.)
- [38] Tek partili bir sistem ile partisiz bir sistem arasında çok az fark olduğu da ileri sürülmüştür, çünkü birincisi tanımı gereği parti sistemlerinin karakteristiği olan muhalefet kavramını ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan, Spengler gibi biri bile tek partili sistemlerin çok partili sistemlerin tüm sakıncalarına sahip olduğunu düşünmektedir. Ancak unutmamalı ki, Üçüncü Dünya'da demokrasinin yerleşmesi, insanları ortak bir amaç doğrultusunda bir araya getirmenin en uygun yolu olarak görülen (zaman zaman sebepsiz de olmayan) tek partinin yerleşmesiyle aynı zamana denk gelmiştir (bkz. Édouard Kodjo, 'Pour le parti unique', Jeune Afrique, 20 Ocak 1970).
- [39] *Op. cit.*, p. 640. (Ed.)
- [40] Bu bağlamda, 'nomokrasiler' (hukukun üstün olduğu) ile 'telokrasiler' (amaçların üstün olduğu) arasında bir karşıtlık kurulabilir. İkinci kesinlikle siyasî iradeye ve daha genel olarak Hayek'in alenen yediği 'yapısalcılığa' bağlıdır (bkz. Bertrand de Jouvenel, 'Sur l'étude des formes de gouvernement', Bulletin SEDEIS, 20 Nisan 1961).
- [41] Bilindiği gibi, 1981'de Fransa'da Mitterrand'ın seçilmesinden ziyade Giscard'ın yenilgiye uğradığını söylemek daha doğru olacaktır. Sosyalist hükümetin politikalarının şu anda sahip olduğu yaygın hoşnutsuzluğun muhalefet partilerine fayda sağlamadığı da aynı derecede açıklayıcıdır.

- [42] *Op. cit.*, cilt 1, p. 52.
- [43] *Political Man: The Social Bases of Politics* (Garden City, New York: Doubleday, 1960).
- [44] "In Defence of Apathy: Some Doubts on the Duty to Vote", *Political Studies*, cilt 2, no. 1, Şubat 1954. Çevrimiçi olarak onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9248.1954.tb01011.x/pdf adresinde mevcuttur (erişim tarihi 15 Kasım 2010). W. H. Morris-Jones aslında Amerikalı değil İngilizdi. (Ed.)
- [45] Moses I. Finley'in kitabı *Democracy Ancient and Modern* (op. cit.) büyük ölçüde Lipset ve Morris-Jones tarafından ileri sürülen argümanların çürütülmesine ayrılmıştır. Finley genellikle polemikçi ve önyargılı bir yaklaşım benimsemektedir, ancak siyasal ilgisizlik eleştirisi isabetlidir.
- [46] Morris-Jones, a.g.e., p. 37. (Ed.)
- [47] *Dergi-Hebdo* içinde, 19 Ekim 1984.
- [48] Jean-Paul Sartre (1905-1980), Martin Heidegger (bu etikete karşı çıkmıştır) hariç, varoluşçuluk olarak bilinen felsefenin başlıca formüle edicisi olan bir filozoftur. Aynı zamanda bir Marksist idi. (Ed.)
- [49] Jean-Paul Sartre, *Critique of Dialectical Reason*, Cilt 1 (New York: Verso, 2004), p. 654.
- [50] Mayıs 1968'de Paris'teki radikal sol öğrenci gruplarının başlattığı bir dizi greve Fransız iş gücünün çoğunluğu da katılarak Fransa'yı kapattı ve neredeyse Charles de Gaulle hükümetini devirecekti. Grevler başarısızlıkla sonuçlanıp Temmuz ayına gelindiğinde buharlaşmış olsa da, geleneksel Fransız toplumunun yerini sonraki yıllarda Fransa'yı tanımlayan daha liberal bir tutuma bırakmaya zorlanması, belirleyici an olarak görülmektedir. (Ed.)
- [51] *Op. cit.*, p. 112-137.
- [52] *Op. cit.*, p. 134-135.
- [53] Alphonse de Lamartine (1790-1869) ilk Fransız Romantik şairi olarak kabul edilen liberal ve pasifist bir yazar ve siyasetçiydi. İkinci Cumhuriyet'in kuruluşunu 1848 yılında ilân etmiştir. De Benoist'in atıfta bulunduğu pasaj tam olarak şöyledir: "...genel oy hakkı halkın egemenliğinin, düşüncenin egemenliğinin ya da ulusal aklın egemenliğinin hakkıdır. Bu aynı şeydir", *The Past, Present, and Future of the Republic* (New York: Harper & Brothers, 1850), p. 125. (Ed.)
- [54] *Laws*, Üçüncü Kitap.
- [55] *Op. cit.*, p. 13. (Ed.)
- [56] Carl Schmitt (1888-1985) siyaset bilimi, jeopolitik ve anayasa hukuku üzerine yazan önemli bir Alman hukukçudur. Weimar döneminin Muhafazakâr Devrimci metapolitik hareketinin bir parçasıydı. Nasyonal Sosyalistleri de rejimlerinin başlangıcında kısa bir süre destekledi, ancak daha sonra ona karşı döndüler. Hukuk ve felsefe alanlarında oldukça etkili olmaya devam etmektedir. (Ed.)
- [57] 1922 tarihli *Political Theology* (Chicago: University of Chicago Press, 2005) ve 1926 tarihli *The Crisis of Parliamentary Democracy* (Cambridge: MIT Press, 1985) kitaplarına bakınız.
- [58] *Haro sur la démocratie*, p. 77.